

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2010, 4(8), p. 251–273.

LIETUVOS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJŲ VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS 1918–1940 M.

Aurelija Pūraitė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto
Teisės katedra
Putvinskio g. 70, LT-44221 Kaunas, Lietuva
Telefonas (+370 37) 303 655
Elektroninis paštas aurelija_puraite@yahoo.com

Pateikta 2010 m. spalio 12 d., parengta spausdinti 2010 m. gruodžio 14 d.

Anotacija. Lietuvos aukštojo mokslo raida buvo sutrikdyta dėl istorinių-politinių aplinkybių, tačiau iškart atkūrus nepriklausomybę 1918 m. buvo imtasi iniciatyvos atkurti aukštojo valstybinio mokslo institucijas. Aukštojo mokslo institucijų veiklos teisinis reglamentavimas yra šių įstaigų studijų ir mokslo procesų teisinis pagrindas, todėl valstybės pasirinkta politika šiuo atžvilgiu yra itin svarbi visai švietimo sistemai. Straipsnyje analizuojama kelių Lietuvos tarpukario aukštųjų mokyklų veiklos teisinis reglamentavimas, siekiama atskleisti istorines, ekonomines, socialines aukštojo mokslo institucijų steigimo aplinkybes ir įvertinti istorinio konteksto įtaką šių institucijų veiklos teisiniam reglamentavimui, taip pat išanalizuoti pasirinktų aukštųjų mokyklų veiklą reglamentuojantys dokumentai, nustatyta, koks buvo vyraujantis aukštojo mokslo institucijų valdymo modelis, kokios jo pasirinkimą bei kaitą nulėmusios priežastys. Straipsnyje išsamiai aptariama pirmojo universiteto veikla, jo veiklą reglamentuojantys dokumentai – universiteto statutai, juose numatytas universiteto valdymo modelis bei jo kaita. Akcentuojama universiteto autonomijos reikšmė ir jos netekimo pasekmės. Taip pat aptariamas kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų veiklos reglamentavimas, atskleidžiant valstybinės valdžios intervenciją į institucijų valdymą ir visus veiklos procesus (pedagoginio personalo parinkimą, pedagoginių vardu suteikimą, studentų kontingento nustatymą, mokslo ir studijų planų formavimą).

Reikšminiai žodžiai: aukštojo mokslo institucija, teisinis reguliavimas, aukštosios mokyklos autonomija.

Įvadas

Lietuvos aukštojo mokslo raida buvo sudėtinga, daugiaprasmė ir itin glaudžiai susijusi su kitomis Lietuvos valstybės raidos dimensijomis – politine santvarka ir istorine situacija, ekonomine, socialine šalies sąranga, ideologinėmis ir kultūrinėmis pokyčių paradigmomis. Lietuvos aukštojo mokslo tradicijų, institucijų, veiklos principų raida žvelgiant retrospektyviai pasižymi tam tikru specifiskumu. Tomis pačiomis savybėmis pasižymėjo ir aukštojo mokslo sistemos teisinis reguliavimas. Iki pat XX a. pradžios sunku kalbėti apie kokią nors aukštojo mokslo teisinio reguliavimo sistemą, kryptingą ir pagrįstą teisės nuostatų pasitelkimą aukštojo mokslo vykdomai misijai ir funkcijoms įgyvendinti.

Temos aktualumas. Aukštojo mokslo sistemos ir institucijų veiklos teisinis reglamentavimas yra šių įstaigų studijų ir mokslo procesų legitimumo pagrindas, todėl teisinio reguliavimo raida, ypatybės ir principai, taip pat tam tikrų ydingų aukštojo mokslo teisinio reguliavimo apraiškų paieška ir analizė leidžia geriau suprasti ne tik teisinio reguliavimo istorinius aspektus, bet ir suformuoti aiškesnes ateities vizijas. Darytina prielaida, jog teisinio reguliavimo retrospektyvinės tendencijos neišvengiamai turi įtakos dabarties aukštojo mokslo *status quo*, o jų įvertinimas leidžia aiškiau suvokti vienus ar kitus šiuolaikinio aukštojo mokslo teisinio reguliavimo ypatumus ir atrasti galimas disfunkcijų priežastis. Todėl straipsnyje analizuojamos Lietuvos aukštojo mokslo raidos tendencijos, atskleidžiamos aukštojo mokslo institucijų steigimo ir veiklos aplinkybės, įvertinama istorinio konteksto įtaka visos sistemos ir atskirų aukštojo mokslo institucijų veiklos teisiniui reguliavimui. Be jokios abejonės, šiame tyrime nepretenduojama į išsamią istorinę ar kultūrologinę analizę, tam tikri politiniai, istoriniai, socialiniai, kultūriniai aspektai aptariami tik tiek, kiek tai būtina suprasti teisinio reguliavimo specifiką.

Istoriniai aukštojo mokslo ar jo institucijų tyrimai Lietuvoje pakankamai išsamūs, aukštojo mokslo institucijos įvairių veiklos sukakčių proga yra sulaukusios dėmesio monografijų, straipsnių rinkinių, konferencijų pranešimų, prisiminimų pavidalu¹. Esama ir keletu mokslinių darbų istorine kultūrine aukštojo mokslo tematika². Periodiniuose leidiniuose („Kultūros baruose“, „Naujajame židinyje-Aiduose“) taip pat vyko ilgalaiškės polemikos įvairiais aukštojo mokslo raidos klausimais. Atskirai paminėtini M. Mak-

- 1 Pvz.: Žemaitis, Z.; Lašas, V. *Aukštosios mokyklos kūrimasis ir vystymasis Kaune*. Vilnius: Mintis, 1967; Biržiška, M. *Senasis Vilniaus universitetas: vardų ir veikalų atranka*. Londonas: Nida, 1955; *Vilniaus universiteto istorija, 1940–1979*. Vilnius: Mokslas, 1979; Jancevičius, A. *Vilniaus universitetui – 400*. Vilnius: Mokslas, 1979; *Vilniaus universitetas amžių sandūroje*. Vilnius: Mokslas, 1982; Bumblauskas, A.; Gudavičius, E.; Šidlauskas, A., et al. *Vilniaus universiteto istorija. 1579–1994*. Vilnius, 1994; Bumblauskas, A. (sud.). *Vilniaus universitetas. 1579–1999*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999; *Vilniaus universitetas Europoje: praeitis, dabartis, ateitis. 2004 m. rugsėjo 17 d. tarptautinė konferencija, skirta Vilniaus universiteto įkūrimo 425-osioms metinėms*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005; Čepinskis, J. (sud.). *Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvos katalikų mokslo akademijos 70-metis*. Kaunas: Littera Universitatis Vytauti Magni, 1993; Aleksandravičius, E. (red.). *Vytauto Didžiojo universitetas: mokslas ir visuomenė. 1922–2002*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2002; *Vytauto Didžiojo universitetas. Atmintis, žmonės ir idėjos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2008.
- 2 Pvz., Staliūnas, D. *Valdžia, visuomenė ir aukštasis mokslas Lietuvoje. XIX a. viduryje–XX a. pradžia*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1997.

simaičio³, E. Aleksandravičiaus⁴ darbai ir publikacijos, kuriose vienu ar kitu aspektu paliečiami ir aktualūs Lietuvos aukštajam mokslui istoriniai, socialiniai, ekonominiai, politiniai, kultūriniai aspektai ir kurie padėjo šio tyrimo autorei aiškiau suvokti visą Lietuvos aukštojo mokslo sistemos ir institucijų veiklos istorinio, politinio ir kultūrinio konteksto sudėtingumą. Vienok derėtų pasakyti, kad išsamesnių darbų, analizuojančių aukštojo mokslo sistemos dimensijas teisinio reguliavimo aspektu, nėra.

Straipsnyje tyrimo *objektu* buvo pasirinktas Lietuvos tarpukario aukštojo mokslo institucijų veiklos teisinis reglamentavimas. Reikia pabrėžti, jog analizuojamas ne visų Lietuvoje tuo metu veikusių aukštųjų mokyklų ar joms prilyginamų veiklos teisinis reglamentavimas. Tyrimui atlikti pasirinktos tik tos aukštosios mokyklos, kurių teisinis statusas visiškai atitiko aukštojo mokslo institucijoms keliamus reikalavimus (Lietuvos universitetas, Žemės ūkio akademija, Veterinarijos akademija). Tyrime neanalizuojama specializuotų aukštųjų mokyklų – Konservatorijos, Aukštųjų karininkų kursų, Aukštųjų kūno kultūros kursų, Kauno meno mokyklos – veikla dėl ne itin aiškaus jų teisinio statuso, taip pat nevisiškai klasikinius aukštojo mokslo veiklos standartus atitinkančių studijų proceso organizavimo. Pavyzdžiui, Konservatorijos statusas⁵ nenumato, kokio tipo aukštoji mokykla tai yra, be to, mokslas joje įgyjamas per 6–8 mokslo metus (12 str.), o tai labiau laikytina gimnazinio tipo mokykla. Konservatorijos struktūra taip pat neatitinka aukštosioms mokykloms įprastos (skyriai (7 str.), kaip ir personalo išrinkimas, sudėtis, vykdoma veikla, teisės (26–31 str.). Aukštųjų karininkų kursų ir Aukštųjų kūno kultūros kursų statutuose⁶ numatyta, jog mokslas šiose įstaigose išeinamas per vienerius–dvejus su puse metų, nėra nurodytas jų teisinis statusas, kursų institucinė struktūra ir pedagoginio personalo sudėtis neatitinka aukštosioms universitetinėms mokykloms keliamų reikalavimų. Taip pat šio tyrimo objektu nėra Klaipėdos krašte veikusios aukštosios mokyklos (Klaipėdos prekybos institutas ir Klaipėdos pedagoginis institutas) dėl pernelyg trumpo jų veiklos laikotarpio ir platesnio aptarimo reikalaujančio specifinio jų veiklos istorinio ir politinio konteksto. Be to, Klaipėdos pedagoginis institutas (įsteigtas 1935 m.) savo veikloje vadovavosi dar 1925 m. priimtu Pedagoginių institutų įstatymu⁷,

3 Maksimaitis, M. *Lietuvos teisės šaltiniai 1918–1940 metais*. Vilnius: Justitia, 2001; Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005; *Vilniaus universiteto Teisės fakultetas 1641–2007 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

4 Bučinskytė, I. (sud.); Aleksandravičius, E. (ats. red.). *Ateitininkų pėdsakais: ateitininkų federacija išeivijoje 1945–1970 m.: dokumentų rinkinys*. Vilnius: Versus aureus, 2008; Aleksandravičius, E. *Carų valdžioje: XIX amžius Lietuva*. Vilnius: Baltos lankos, 1996; Aleksandravičius, E.; Almonaitytė-Navickienė, V.; Bučinskytė, I., et al. *Kauno istorijos metraštis/ Vytauto Didžiojo universitetas*. Kaunas: Spindulys, 2002; Aleksandravičius, E. *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831–1863 metais: organizaciniai kultūros ugdymo aspektai*. Vilnius: Mokslo, 1989; Aleksandravičius, E. *XIX amžiaus profiliai: studijos ir straipsniai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993.

5 Konservatorijos statusas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 404-2776. *Lietuvos novelos* (sud. Šalkauskis, K.). Kaunas: Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė, 1935, p. 289.

6 Aukštųjų karininkų kursų statusas. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 111-867, *ibid.*, p. 290; Aukštųjų kūno kultūros kursų statusas. *Valstybės žinios*. 1934, Nr. 457-3180, *ibid.*, p. 290.

7 Pedagoginių institutų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1935, Nr. 482-3370. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)* (reng. Andriulis, V.; Mockevičius, R.; Valeckaitė, V.). Vilnius: Teisės institutas, 1996, p. 345–346.

kuriame numatyta, kad pedagoginiai institutai yra „specialinės aukštosios mokyklos“ (2 str.).

Šio straipsnio *tikslas* – išnagrinėti Lietuvoje 1918–1940 m. veikusių pasirinktų aukštojo mokslo institucijų veiklos teisinį reglamentavimą.

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, numatyti šie *uždaviniai*:

1. Atskleisti istorines, ekonomines, socialines aukštojo mokslo institucijų steigimo aplinkybes ir įvertinti istorinio konteksto įtaką šių institucijų teisiniam reglamentavimui.

2. Išanalizuoti pasirinktų aukštųjų mokyklų veiklą reglamentuojančius dokumentus.

3. Nustatyti, koks buvo vyraujantis aukštojo mokslo institucijų valdymo modelis, kokios jo pasirinkimą bei kaitą nulėmusios priežastys bei šį modelį įvertinti.

4. Įvertinti valstybinės valdžios poveikį ir įtaką reglamentuojant aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje veiklą 1918–1940 m.

Tyrimo metodologija. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą ir uždavinius, pasitelkti tiek teoriniai, tiek empiriniai – lyginamosios, sisteminės, analitinės – kritinės, lingvistinės analizės metodai. Taip pat tyrime taikyti dokumentų analizės ir apibendrinimo metodai.

1. Lietuvos (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo) universiteto veiklos teisinio reguliavimo raida

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1918 m. nacionalinių aukštojo mokslo institucijų būtinybė tapo pagrįsta ne tik šviečiamaisiais tikslais, bet ir poreikiu kurti savarankišką politinę, ekonominę, teisinę, sveikatos apsaugos sistemas, organizuoti valstybės valdymą. Todėl neišvengiamai susidurta su kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių problema. Negalima nutylėti ir to, jog Lietuva kalbamuojų metu raštingumo požiūriu buvo itin provinciali valstybė. Pirmojo Lietuvos surašymo duomenimis, 1923 m. neraštingi gyventojai sudarė 32,64 proc. surašytųjų⁸. Neaišku, kokio išsilavinimo buvo raštingieji 67,36 proc. gyventojų, išskirtas tik raštingumo lygis lyties, tautybės ir amžiaus pagrindu (raštingais laikomi visi, mokantys skaityti ir rašyti bet kokia kalba, tokių buvo 35,1 proc., pusiau raštingais – mokantys tik skaityti, į šį sąrašą buvo įtraukti ir tik mokantys parašyti savo pavardę, tokių buvo 20,8 proc.). Tokia padėtis be abejonės liudija ne tik aukštojo mokslo, bet ir visos švietimo sistemos reformos ir plėtros būtinybę savarankiškoje nepriklausomoje tarpukario Lietuvoje.

Kaip jau minėta, poreikis steigti Lietuvoje nacionalinę, valstybinę aukštąją mokyklą buvo aiškus nuo pirmųjų nepriklausomos valstybės gyvavimo dienų, nepaisant to, jog teisės į aukštąjį mokslą legitimumas nebuvo įtvirtintas jokiuose nacionaliniuose teisės aktuose visą dvidešimties metų nepriklausomos valstybės gyvavimo laikotarpį⁹.

8 *Lietuvos gyventojai. 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys.* Kaunas, 1923, p. 48.

9 1918 m. lapkričio 2 d. Laikinosios Konstitucijos pamatiniuose dėsniuose ir 1920 m. birželio 12 d. Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje apie švietimą nėra kalbama, 1922 m. rugpjūčio 1 d., 1928 m. gegužės 15 d. ir 1938 m. gegužės 12 d. Konstitucijose yra tik įtvirtinta privalomo pradžios mokslo nuostata. *Lietuvos valstybės konstitucijos* (sud. Valančius, K.). Vilnius: Mokslas, 1989.

Priežastys, dėl kurių pirmojo valstybinio universiteto steigimas užtruko ketverius metus, buvo įvairios, jų analizė galėtų būti labiau istorinio, ne teisinio tyrimo objektas. Vienok paminėtina sudėtinga politinė situacija pačioje Lietuvoje, skirtingos politinės jėgos bandymai įsitvirtinti valdžioje ir siekis panaudoti universitetą vienam ar kitam politiniam tikslui. Kintant politinių jėgų išsidėstymui ir įtakai valdžios institucijose, skirtingai buvo traktuojama ir universiteto būtinybė bei jam keliami tikslai.

1922 m. vasario 13 d. Ministrų kabineto nutarimu „turint omenyje Steigiamajame Seime svarstomąjį universiteto statuto projektą¹⁰ ir universiteto atidengimo klausimo pribrendimą ir reikalingumą“¹¹ buvo nuspręsta pradėti universiteto veiklą nuo 1922 m. vasario 16 d. Aukštosios mokyklos valdymas ir struktūra veiklos pradžioje turėjo būti laikinai reglamentuojami pagal dar 1918 m. gruodžio 5 d. patvirtintą planuoto atgaivinti Vilniaus universiteto statutą iki kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl originalaus Lietuvos universiteto statuto¹². Faktiškai Lietuvos universitetas vadovavosi Vilniaus universiteto statutu tik dalį semestro, nes Lietuvos universiteto statutas buvo patvirtintas Steigiamojo seimo jau 1922 m. kovo 24 d., universitetas šio statuto pagrindu savo veiklą organizavo jau 1922 m. birželio mėn., formuodamas 1922 m. rudens semestruui pedagoginį personalą bei reformuodamas universiteto struktūrą¹³.

1.1. Lietuvos universiteto veiklos teisinis reguliavimas 1922–1930 m.

Pagal 1922 m. *Lietuvos universiteto statutą*¹⁴ universitetas yra „Lietuvos valstybės autonominė įstaiga Švietimo ministerijos žinioje“ (1 str.). Pirmąjį Lietuvos universiteto statutą sudarė 56 straipsniai, reglamentuojantys universiteto veiklos bendruosius dėsnius, struktūrą, mokslo personalui keliamus reikalavimus, universiteto valdymo organų (universiteto tarybos bei senato ir fakultetų tarybų) kompetenciją, klausytojų priėmimo ir jiems suteikiamų diplomų išdavimo, universiteto turto ir lėšų naudojimo klausimus. Statutas numatė Teologijos-filosofijos, Socialinių mokslų, Humanitarinių mokslų, Matematikos-gamtos, Medicinos ir Technikos fakultetus ir 122 katedras. Šia struktūra Lietuvos universitetas iš esmės niekuo nesiskyrė nuo kitų to meto Vakarų Europos universitetų. Pažymėtina, jog universitetui buvo suteikta didelė institucijos valdymo autonomija. Nepaisant to, kad statutas skelbė universitetą esant „Švietimo ministerijos žinioje“ (1 str.), tačiau faktiškai ši priklausomybė pasireiškė tik tuo, jog universiteto veikla buvo finansuojama Vyriausybės lėšomis ir institucija privalėjo apie kai kuriuos savo sprendimus

10 Aukštųjų kursų parengtas Lietuvos universiteto statuto projektas Seime buvo svarstomas tris kartus (1921 m. gruodžio 7 d. ir 14 d., 1922 m. vasario 7 d.), šis klausimas sukėlė didžiulę prieštara Seime, tačiau galutinis statuto variantas taip ir nebuvo patvirtintas.

11 *Vilniaus universiteto istorija. 1579–1994*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994, p. 224.

12 Tačiau buvo palikti veikti ir visi tie fakultetai, kurie, nors ir nenumatyti Vilniaus universiteto 1918 m. statute, veikė Aukštuosiuose kursuose, „kad ir kiek kitaip pavadinti arba sugrupuoti“. Biržiška, M. *Senasis Vilniaus universitetas: vardų ir veikalų atranka*. Londonas: Nida, 1955, p. 17.

13 *Lietuvos universitetas. 1922 II 16–1927 II 16. Pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita*. Kaunas, 1927, p. 40.

14 Universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 86-738. *Vytauto Didžiojo universiteto įstatymai*. Kaunas: VDU Kanceliarijos leidinys, 1934. Toliau tekste remiantis šiuo šaltiniu cituojant pirmąjį Lietuvos universiteto statutą skliausteliuose nurodomas straipsnio numeris.

informuoti Švietimo ministeriją. Statute buvo numatytos steigiamos katedros (naujus skyrius ir katedras galėjo steigti fakultetai savo sprendimu), tačiau panaikinti katedras buvo įmanoma tik keičiant patį universiteto statutą ir jį patvirtinus Seime (11, 34 str.).

Fakultetams statute buvo numatyta ypatinga autonomija, kiekvienas fakultetas savarankiškai sprendė valdymo, personalo, mokymo proceso klausimus. Aukščiausias fakultetų valdymo organas buvo fakultetų tarybos, jų sudarymo principas buvo analogiškas universiteto tarybai – nariais buvo visi fakultetų ordinariniai ir ekstraordinariniai profesoriai, docentai, du jaunesniojo mokslo personalo atstovai (22 str.). Fakultetų tarybos iš profesorių vieneriems metams rinkdavo fakulteto dekaną ir sekretorių (25 str.). Privatdocentai ir fakultetų tarybose turėjo patariamąjį balsą. Svarstant kai kuriuos klausimus, pavyzdžiui, stipendijų paskyrimo, balso teisę turėjo ir du atitinkamo fakulteto klausytojų atstovai (22 str.). Tarybų kadencijos buvo neribotos.

Fakultetams buvo priskirta studentų priėmimo ir diplomų suteikimo sprendimo kompetencija, fakultetai išimtinai savo sprendimu galėjo steigti naujas katedras, suteikti mokslinius (daktaro) ir pedagoginius (docento ir profesoriaus) laipsnius (23–24 str.)¹⁵. Fakultetų tarybos turėjo teisę iš kandidatų savarankiškai pasirinkti kolektyvo narius, tačiau pats universitetui suteikiamas etatų skaičius buvo reglamentuotas atitinkamais teisės aktais¹⁶. Savo veiklos principus ir metodus fakultetai numatydavo reguliaminuose (30 str.), tvirtinamuose fakultetų tarybų, kurie taip pat nebuvo tvirtinami aukštesnių universiteto valdymo institucijų¹⁷. Galima teigti, jog fakultetų autonomija tam tikrais klausimais buvo didesnė už pačio universiteto autonomiją.

Aukščiausias universiteto valdymo organas buvo universiteto taryba. Statutas numatė, kad universiteto taryba yra „vyriausias Universiteto organas ir autonominiai tvarko jo vidaus gyvenimą pagal savo priimtą reguliaminą šio statuto ribose“. Ji buvo ne renkama, o pastovi, jos narių skaičius nebuvo fiksuotas (30 str.). Tarybą sudarė visi visateisiai fakultetų tarybų nariai (o jais buvo visi fakultetų ordinariniai ir ekstraordinariniai profesoriai, docentai ir du jaunesniojo mokslo personalo atstovai) ir garbės profesoriai (29 str.) (juos rinkdavo pati universiteto taryba) (35 str.). Privatdocentai universiteto taryboje turėjo patariamąjį balsą (29 str.). Taigi galima daryti išvadą, jog visi universiteto mokslinio personalo nariai turėjo teisę tiesiogiai dalyvauti universiteto valdyme ir priimant svarbiausius sprendimus. Universiteto taryba metams laiko iš ekstraordinariųjų

15 Formuojant pradinį mokslinį personalą dar galiojant Vilniaus universiteto statutui, skiriant profesorius fakultetų tarybos sprendimą turėjo patvirtinti universiteto taryba. Vėliau universiteto veiklą reglamentuojant originaliam Lietuvos universiteto statutui fakultetų tarybų sprendimų šiais klausimais nereikėjo tvirtinti nei universiteto taryboje, nei senate.

16 Lietuvos universiteto etatai. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 176; Vytauto Didžiojo universiteto etatai. *Vyriausybės žinios*. 1935, Nr. 456–3175. *Lietuvos novelos, supra* note 5, p. 60.

17 *Lietuvos universiteto Teisių fakulteto reguliaminas ir mokslo planas*. Kaunas, 1923.

ir ordinarinių¹⁸ profesorių rinko rektorių (kasmet iš kito fakulteto), prorektorių ir universiteto sekretorių (31 str.)¹⁹.

Rektorius, prorektorius, sekretorius ir fakultetų dekanai sudarė universiteto senatą, kuris atliko institucijos vykdomosios valdžios funkciją (31 str.).

Tokia plati universiteto autonomija, be jokios abejonės, buvo pažangus reiškinys, suteikiantis mokslinę laisvę ir išlaisvinantis tiek universiteto vadovus, tiek personalą bei studentus nuo bet kokios politinės ar religinės įtakos. Vėlesnėse universiteto statutų redakcijose (1930 m. ir 1937 m.) ir jų pakeitimuose, pasikeitus šalies politinei situacijai, ši autonomija buvo siauresnė, universiteto valdymas iš dalies buvo deleguotas valstybės vykdomajai valdžiai.

Universitetui pradėjus dirbti vadovaujantis naujuoju 1922 m. statutu, kurį laiką visos pastangos buvo sutelktos į programų rengimą, mokslinę veiklą, studijų proceso tobulinimą. Tačiau, keičiantis valdančiosioms jėgoms valstybėje, universitete nuolat vyko įvairios tiesiogiai su studijomis ir švietimu nesusijusios „kovos“. Reikia pasakyti, kad visą gyvavimo laikotarpį universitetas buvo tam tikra tiek tiesioginės, tiek užslėptos įtakos telkimo zona įvairioms politinėms jėgoms, buvo manipuliuojama programomis, net katedrų ir atskirų skyrių kūrimas buvo pasitelktas siekiant didesnės įtakos visuomenėje. Plačiau šio reiškinio neanalizuosime, tačiau jį būtina paminėti siekiant geriau suvokti teisinio reglamentavimo istorinį ir politinį kontekstą bei tam tikrą laisvą universiteto veiklos diskreditavimą visuomenėje.

Ypač sparčiai ir nuolat pokyčiai universitete vyko po 1926 m. perversmo, pasikeitus valstybėje politinių jėgų išsidėstymui. Tai negalėjo neturėti įtakos universiteto veiklai bei siekiams per teisinį reglamentavimą apriboti universiteto autonomiją bei akademinę laisvę ir taip pasitelkti universiteto erdvę politiniams tikslams įgyvendinti. Naujosios vyriausybės Švietimo ministerija savo iniciatyva parengė keletą universiteto statuto pataisų projektų, tačiau po svarstymų universiteto taryboje šie pakeitimai buvo atmesti, universiteto bendruomenė ir vadovybė nesutiko su jų autonomijos apribojimu, aktyviai tam priešinosi ignoruodama Švietimo ministerijos sprendimus, dalyvaudama ir gindama savo poziciją Ministrų kabineto posėdžiuose, rengdama raštus ministrų ka-

18 Universiteto mokslinį personalą sudarė vyresnysis (ordinariniai ir ekstarordinariniai profesoriai, docentai ir privatdocentai) ir jaunesnysis (lektoriai, asistentai, laborantai, prozektoriai) mokslinis personalas. Ordinariniai ir ekstarordinariniai profesoriai privalėjo turėti daktaro mokslinį laipsnį ir būti parengę nors vieną mokslo veikalą. Docentai privalėjo turėti mokslo laipsnį (13 str.). Šie reikalavimai moksliniam personalui buvo dideli, ypač lyginant juos su vėliau įsteigtų universitetų statuteose numatytais reikalavimais moksliniam ir pedagoginiam personalui.

19 Savo pareigas jie pradėdavo eiti nuo kitų mokslo metų rugsėjo 1 d. Susiklostė tradicija nauju rektoriumi rinkti prieš tai metus laiko prorektorius pareigas ėjusį asmenį. Pirmąjį rektorių J. Šimkų vadovaujantis Vilniaus universiteto statutu paskyrė Švietimo ministras. Lietuvos universiteto rektorais buvo J. Šimkus (1922–1923), V. Čepinskis (1923–1924 ir 1929–1930), P. Būčys (1924–1925), P. Avižonis (1925–1926), M. Biržiška (1926–1927), M. Romeris (1927–1928), P. Jodelė (1928–1929). Remiantis 1930 m. Vytauto Didžiojo universiteto statuto redakcija rektorius buvo renkamas ilgesnei, trejų metų kadencijai. Pagal šį statutą rektorių skyrė valstybės prezidentas, paskirti buvo V. Čepinskis (1930–1933), M. Romeris (1933–1939, dvi kadencijos iš eilės), S. Šalkauskis (1939–1940). Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. Vilnius, 1996. p. 53.

binetui ir Respublikos Prezidentui A. Smetonai, išreikšdama savo poziciją spaudoje²⁰. Tačiau nepaisant visų protestų ir aktyvaus pasipriešinimo, 1930 m. birželio 7 d. buvo patvirtintas naujasis universiteto statutas, kartu su įstatymu dėl universitetui suteikimo Vytauto Didžiojo²¹ vardo²².

1.2. Vytauto Didžiojo universiteto teisinio reguliavimo tendencijos 1930–1937 m.

1930 m. Vytauto Didžiojo universiteto statutas nuo 1922 m. statuto skyrėsi didesne savo apimtimi²³. Tai liudija detalesnį visų universiteto veiklos sričių reglamentavimą, mažesnę kompetenciją paliekant pačiam universitetui ir galimybei reguliuoti įvairius mokslo, studijų ir administracinius procesus vidaus aktais. Statute nurodyti visi universitete veikiantys fakultetai ir katedros. Naujų katedrų, įsteigtų ne valstybės lėšomis, reikalingumą ir steigimą turėjo patvirtinti Švietimo ministras (11 str.). Pakeista buvo ir mokslinio personalo skyrimo tvarka. Vyresniojo mokslo personalo (ordinarinių ir ekstraordinarinių profesorių bei docentų) kandidatūras turėjo svarstyti fakultetų tarybos, o skyrė valstybės Prezidentas. Privatdocentus rinko fakultetų tarybos, jų paskyrimą tvirtino Švietimo ministras (20 str.). Jaunesnįjį mokslo personalą, kuris priklausė ne vienam fakultetui, skyrė universiteto senatas (20 str.). Visiškas autonomijos teisių suvaržymas pasireiškė atleidžiant mokslo personalą. Universitetui buvo palikta teisė atleisti tik jaunesnįjį ir pagalbinį mokslinį personalą (prorektorius, lektorius, laborantus, asistentus, sodininkus), jie buvo priimami ir atleidžiami rektoriaus įsakymu. Tačiau atleisti privatdocentus teisė buvo suteikta Švietimo ministrui, o vyresnįjį mokslo personalą – Respublikos Prezidentui (21 str.).

Iš esmės bene visų savo funkcijų neteko universiteto taryba. Jai buvo suteikta tik teisė rinkti garbės profesorius ir garbės narius, „peržiūrėti“ fakultetų tarybų sprendimus, susijusius su administraciniais reikalais ir liečiančiais daugiau nei vieną fakultetą, bei nustatyti studentams vidaus tvarkos taisykles. Net ir tokių sprendimų nuorašai turėjo būti siunčiami Švietimo ministerijai susipažinti (42–45 str.). Galima teigti, kad universiteto taryba atliko tam tikrą reprezentacinę funkciją, tačiau svarbiausių universiteto veiklai sprendimų priėmimo ar bent jų priežiūros prerogatyva universiteto tarybai nebuvo

- 20 „Tik ten mokslas klesti ir universitetas turės didelės reikšmės gyvenime, kur mokslo personalas nesuvaržytas ir kur į jo darbą vyriausybės administracija nesikiša. Atėmus autonomiją ir įvedus valdžios administraciją, universitetas pasidaro paprasta biurokratinė įstaiga, kuri daro tik tai, kas iš viršaus įsakyta. Tuomet nėra kūrybinis mokslo darbas, o pareigų ėjimas.“ Prie universiteto reformų. *Rytas*. 1929 m. rugpjūčio 7 d., Nr. 175 (1624); Pasikalbėjimas su V. M. Universiteto rektoriumi prof. V. Čepinskiu. *Rytas*. 1929 m. rugsėjo 19 d. Nr. 211 (1660); Ir dar universiteto reformos reikalui. *Lietuvos žinios*. 1930 m. gegužės 17 d., Nr. 111(3310).
- 21 Įdomu tai, kad patys mokslininkai ir universiteto personalas priešinosi Vytauto Didžiojo vardo suteikimui universitetui. Jų nuomone, toks pavadinimas labiau tiktų karinei mokyklai, o ne švietimo įstaigai, be to, Didžiojo Kunigaikščio nuopelnai būtent švietimui buvo itin menki, jo valdymo metu Lietuvoje net nebuvo aukštosios mokyklos užuomazgų. Prie universiteto reformų. *Lietuvos žinios*. 1928 m. rugsėjo 12 d., Nr. 201 (2815).
- 22 Lietuvos universiteto vardo įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1930, Nr. 330-2266; Vytauto Didžiojo universiteto statutas. *Valstybės žinios*. 1930, Nr. 330-2267. *Lietuvos novelos, supra* note 5, p. 283. Toliau tekste cituojant 1930 m. statutą naudojamos šiuo šaltiniu, skliaustuose nurodomas statuto straipsnio numeris.
- 23 Minėta, jog pirmąjį Statutą sudarė tik 56 straipsniai, tuo tarpu naujasis Statutas buvo sudarytas iš 103 straipsnių.

suteikta. 1922 m. statute universiteto tarybai numatytos funkcijos buvo perleistos valstybės vykdomajai valdžiai (Švietimo ministrui ir Prezidentui), senatui ir rektoriui.

Senatą, kaip ir pagal anksčiau galiojusį statutą, sudarė rektorius, prorektorius, sekretorius (pastaruosius trejų metų laikotarpiui rinko universiteto taryba iš ordinarinių ir ekstraordinarinių profesorių (47 str.) ir fakultetų dekanai (46 str.). Tačiau rektoriaus ir prorektoriaus kandidatūrą dar turėjo patvirtinti Respublikos Prezidentas (47 str.). Būtent senatui buvo suteikta teisė fakultetų tarybų išrinktą mokslo personalą teikti Švietimo ministrui (privatdocentus) ir Prezidentui (ordinarinius ir ekstraordinarinius profesorius ir docentus) skirti ir atleisti (48 str.). Senatas taip pat tvarkė universiteto finansinius reikalus, skirstė lėšas, sprendė stipendijų, studentų pašalinimo klausimus.

Santykiškai didelę autonomiją išlaikė fakultetų tarybos. Joms buvo numatyta kompetencija rinkti vyresnįjį bei jaunesnįjį mokslo personalą ir pristatyti jį senatui ar rektoriui (kaip atitinkamai numatyta statuto 48 str. ir 65 str.), kurie toliau savo ruožtu, kaip jau minėta, šias kandidatūras pateikdavo tvirtinti Švietimo ministrui ir Prezidentui. Fakultetų tarybos taip pat rinkdavo kandidatus profesoriaus vardui gauti, pripažindavo mokslinį laipsnį ar jo ekvivalentą, teikdavo garbės daktaro laipsnį, rinkdavo studentų kandidatūras stipendijoms gauti, skirstė fakulteto lėšas, sprendė diplomų suteikimo bei kitus fakulteto tiesioginius mokslo proceso klausimus (30 str.). Tarybos taip pat iš profesorių trejiems metams rinko dekaną, šio sprendimo nereikėjo įtvirtinti kitame institucijos valdymo organe ar patvirtinti valstybinės valdžios atstovams (33 str.).

1930 m. universiteto statutas buvo keletą kartų papildytas. 1935 m. statuto 20 straipsnio papildyme²⁴ numatyta teisė Švietimo ministrui teikti ir savo kandidatus į vyresnįjį mokslinį personalą bei savo nuožiūra nustatyti kandidatų mokslinę kvalifikaciją. Švietimo ministro pateiktus kandidatus turėjo patvirtinti Respublikos Prezidentas. Taip iš fakultetų tarybų buvo atimta išimtinė teisė rinkti mokslinį personalą. Universiteto vadovybė aktyviai protestavo prieš tokį nutarimą, kreipėsi į Prezidentą, prašydama panaikinti šį teisės aktą. Prezidentui atsakius neigiamai, rektoratas atsistatydino²⁵. Dėl to jau po mėnesio buvo išleistas naujas statuto papildymas²⁶, kuris tokią ministro teisę šiek tiek pakoregavo. Švietimo ministras galėjo siūlyti savo kandidatą („žinovą, turintį kitokias, kaip nustatyta [statute] kvalifikacijas“) į laisvą vyresniojo mokslo personalo vietą Prezidentui tvirtinti tik jei universiteto senatas to nepadarydavo vieną semestrą arba senato kandidatas nebuvo patvirtinamas du kartus iš eilės. Taip paskirti asmenys turėjo per penkerius metus įgyti universiteto statute nustatytą moksliniam personalui keliamą kvalifikaciją.

1.3. Vytauto Didžiojo universiteto teisinio reguliavimo pokyčiai 1937 m.

1937 m. *Vytauto Didžiojo universiteto statutas*. Nepaisant atkaklaus universiteto vadovybės pasipriešinimo, Švietimo ministerija parengė ir pateikė Seimui svarstyti trečiąjį statuto variantą. Šio statuto apimtis buvo dar didesnė – jame buvo jau 125 straips-

24 Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1936, Nr. 499-3468.

25 Mančinskas, Č., *supra* note 19, p. 85.

26 Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1935, Nr. 506-3515.

niai²⁷. Jame buvo ne tik išlaikyti apribojimai universiteto tarybai, bet ir apribota fakultetų tarybų kompetencija, kurią jos buvo išlaikę 1930 m. statuto redakcijoje. Naujojoje redakcijoje Švietimo ministras įgijo teisę tvirtinti fakultetų tarybų išrinktus dekanus (34 str.), taip fakultetų valdymas iš esmės buvo visiškai perleistas vykdomajai valdžiai. Kaip ir pagal ankstesnę statuto redakciją, Švietimo ministras tvirtino ir fakultetų tarybų išrinktą jaunesnįjį mokslo personalą (47 str.), Prezidentas – vyresnįjį mokslo personalą (48 str.). Ministrui du kartus iš eilės nepatvirtinus fakulteto tarybos išrinkto dekaną, savo kandidatą Prezidentui tvirtinti turėjo pateikti universiteto rektorius (34 str.). Reikia pasakyti, kad universiteto rektorius taip pat buvo nuo valstybinės valdžios sprendimų priklausomas asmuo. Kaip ir ankstesniame statute, 1937 m. redakcijoje numatyta, jog rektoriaus kandidatūrą Prezidentui tvirtinti teikia universiteto taryba (14 str.). Tačiau Prezidentui du kartus iš eilės kandidato nepatvirtinus, kandidatą į rektorius Prezidentui tvirtinti teikdavo tas pats Švietimo ministras (15 str.).

Taigi galima daryti išvadą, kad statutu nustatytas universiteto valdymo teisinis mechanizmas leido vykdomajai valdžiai skirti sau palankius asmenis tiek universiteto ir fakultetų valdymo institucijose, tiek mokslo personalo srityje. Personalas buvo atleidžiamas tokia pat tvarka, kaip ir skiriamas – tai yra vyresnįjį mokslo personalą atleisdžia Respublikos Prezidentas, privatdocenus ir jaunesnįjį mokslo personalą – Švietimo ministras (50 str.). Aukštesnė instancija netgi turėjo teisę rekomenduoti atitinkamai žemesnei instancijai apsvarstyti vieno ar kito asmens atleidimo klausimą (51 str.). Taigi politinei valdžiai buvo visos sąlygos, pasitelkus universitetą, siekti savo tikslų.

Taip pat reikia pažymėti, kad naujajame 1937 m. statute buvo įgyvendintos kelios universiteto valdymo naujovės. Itin plačios funkcijos suteiktos universiteto senatui. Jį, kaip ir pagal ankstesnius statutus, sudarė universiteto rektorius, prorektorius, sekretorius ir fakultetų dekanai. Fakultetų dekanai, nesutikdami su fakultetų tarybų sprendimais, dėl bet kokio klausimo sprendimo peržiūrėjimo galėjo vienasmeniškai kreiptis į senatą. Senato sprendimas buvo galutinis. Senatas tvirtino ir fakultetų reguliavimus, taip pat fakultetų tarybų parinktas kandidatūras profesūrai ruošti, net sprendė klausimus dėl drausmei nusižengusių klausytojų pašalinimo (26 str.).

Su visų universiteto institucijų posėdžių protokolais turėjo būti per 10 dienų supažindinamas Švietimo ministras (23, 24, 42 str.). Tai liudija visišką universiteto veiklos administracinę kontrolę. Taigi, didžiausi apribojimai naujose 1930 m. ir 1937 m. Vytauto Didžiojo universiteto statutų laidose buvo numatyti dėl pačių svarbiausių universitetui sričių, laiduojančių universiteto akademinę laisvę, savarankiškų sprendimų galimybę, savo pasirinktos plėtros ir mokslinių tyrimų krypties įgyvendinimą – universiteto valdymo ir pedagoginio personalo parinkimo.

Lietuvos universiteto teisinio reguliavimo raidos tendencijos struktūriškai pavaizduotos 1 priede.

27 Vytauto Didžiojo universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*. 1937, Nr. 591-4117. Toliau tekste remiantis šiuo šaltiniu cituojant 1937 m. statutą skliaustuose nurodomas straipsnio numeris.

2. Lietuvos žemės ūkio akademijos ir Lietuvos veterinarijos akademijos teisinio reguliavimo tendencijos

2.1. Lietuvos žemės ūkio akademijos teisinio reguliavimo ypatumai

Pertvarkius ir sujungus Dotnuvos žemės ūkio technikumą ir Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto agronomijos-miškininkystės skyrių, 1924 m. Dotnuvoje buvo įsteigta Žemės ūkio akademija²⁸. Akademijos valdymo modelis skyrėsi nuo Lietuvos universiteto, nors teisinis pagrindas buvo analogiškas – Seimas patvirtino Žemės ūkio akademijos statutą, kuriame buvo numatytos valdymo institucijos ir jų kompetencija. Per visą šios aukštosios mokyklos veiklos laikotarpį buvo priimti du statutai – 1924 m. ir 1928 m.

Pirmajame 1924 m. liepos 31 d. priimtame akademijos statute²⁹ buvo numatytas vienas kolegialus aukštosios mokyklos valdymo organas – profesorių taryba. Akademia nebuvo padalyta į fakultetus, todėl joje nebuvo renkami dekanai. Profesorių tarybai (kurios nariais buvo visi aukštosios mokyklos profesoriai ir docentai (17 str.) buvo numatyta kompetencija rinkti rektorių ir prorektorių trejų metų laikotarpiui (19 str.). Taryba taip pat turėjo teisę rinkti pedagoginį personalą, tačiau tokį pasirinkimą turėjo patvirtinti valstybės Prezidentas arba Žemės ūkio ministras (10 str.). Reikia priminti, jog tuo metu Lietuvos universitete galiojo 1922 m. statusas, suteikęs universitetui plačią autonomiją, jame teisė formuoti fakultetų kolektyvą buvo suteikta fakultetų taryboms. Todėl Žemės ūkio akademijos statute įdiegta aukštosios institucijos valdymo naujovė, kai universiteto personalo skyrimo teisė turėjo būti kontrasignuojama valstybinės valdžios atstovo, buvo unikalus reiškinys.

Galima daryti išvadą, jog patikrinusi tokio teisinio reguliavimo ir valdymo modelio poveikį akademijos veikloje, valstybinė valdžia sėkmingai šį aukštųjų mokyklų valdymo reglamentavimą vėliau įdiegė ir kitose aukštojo mokslo institucijose. Žemės ūkio ministras turėjo tvirtinti docentų, privatdocentų ir lektorių kandidatūras (10 str.). Žemesnės kvalifikacijos pedagoginį personalą turėjo tvirtinti akademijos rektorius (10 str.). Tačiau statute taip pat buvo numatyta, kad teisę rinkti mokslo personalą profesorių taryba gali įgyvendinti tik kai joje bus ne mažiau kaip penki profesoriai. Iki to laiko personalą Žemės ūkio ministro teikimu tvirtino Respublikos Prezidentas (20 str.). Teise skirti pedagoginį personalą profesorių taryba pasinaudojo tik 1927–1928 m., tuo metu ją sudarė didesnis nei statute reikalaujamas profesorių skaičius³⁰.

Kita aukštosios mokyklos valdymo naujovė, numatyta akademijos statute ir iš esmės pažeidžianti jos autonomiją, buvo mokymo proceso reguliavimas. Statuto 4 straips-

28 Iki akademijos atidarymo 1924 m. spalio 15 d. vyko ilgi debatai dėl jos reikalingumo, abejota, ar jauna valstybė bus pajėgi išlaikyti dvi valstybines aukštąsias mokyklas, ar pakaks joms aukštos kvalifikacijos pedagoginio personalo. Vis dėlto nepaisant nesutarimų buvo priimtas sprendimas steigti atskirą specializuotą aukštąją mokyklą. *Žemės ūkio akademijos pirmojo dešimtmečio apyskaita. 1924–1934*. Kaunas, 1934, p. 12–35.

29 Žemės ūkio akademijos statusas. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 170-1187. Toliau tekste cituojant 1924 m. Žemės ūkio akademijos statutą remiamasi šiuo šaltiniu, skliaustuose nurodomas straipsnio numeris.

30 *Žemės ūkio akademijos pirmojo dešimtmečio apyskaita. 1924–1934, supra note 28, p. 103–106.*

nyje buvo numatyti visi akademijoje dėstylini dalykai. Tai reiškia, jog katedros savarankiškai neformavo mokymo programų. Nors statuto 5 straipsnis numatė katedroms teisę sudarinėti mokymo planus ir kurti naujas programas, tačiau kai kurie dalykai buvo jau statute numatyti kaip bendrieji (pvz., biologija, bitininkystė, žuvininkystė, užsienio kalba (5 str.), nepriskirti jokiai katedrai, juos dėstyti galėjo žemesnės kvalifikacijos specialistai. Taigi, darytina išvada, jog valstybinės valdžios atstovai sprendė, kurie dalykai yra būtini vienam ar kitam specialistui.

Antrasis 1928 m. *Žemės ūkio akademijos statutas*³¹ išlaikė visus akademijos autonomijos suvaržymus, o kai kuriais aspektais aukštosios mokyklos valdymo organai neteko dar didesnės savo kompetencijos dalies spręsti mokslo ir administracinius klausimus. Svarbiausias savo funkcijas prarado akademijos taryba. Visi tarybos nutarimai, sprendimai bet kuriais klausimais, posėdžių protokolai turėjo būti siunčiamu Žemės ūkio ministru susipažinti (20, 26 str.). Taryba neteko teisės rinkti rektoriaus ir prorektoriaus, pagal naująją statutą pastaruosius tvirtindavo penkerių metų kadencijai Prezidentas jau Žemės ūkio ministro teikimu (15 str.). Naujajame statute platesni tapo ir apribojimai tarybai rinkti pedagoginį personalą.

Dar labiau vykdomoji valdžia ėmėsi kontroliuoti mokymo procesą, akademija neteko autonomijos net nustatyti baigiamųjų egzaminų sąrašo, jį akademijos tarybos teikimu turėjo patvirtinti Žemės ūkio ministras (45 str.). Žemės ūkio ministras tvirtino ir priimamų į pirmąjį semestrą studentų skaičių (28 str.). Žemės ūkio akademijos statutas buvo gana dažnai keičiamas – 1930 m., 1931 m., 1936 m., 1938 m. Šiuose statuto pakeitimo įstatymuose nėra numatyta didesnių akademijos teisinio reguliavimo pakitimų, tik iš tarybos atimta kompetencija rinkti ir akademijos sekretorių³², kurio kandidatūrą Prezidentui pateikti turėjo Žemės ūkio ministras, taip pat Rektoriaus kadencija sutrumpėjo iki trejų metų (15 str.).

Taigi galima teigti, jog antrosios Lietuvos aukštosios mokyklos veikla nuo pat pradžių buvo labai suvaržyta, jos akademinė laisvė ir valdymo autonomija buvo minimali. Be jokios abejonės, tai negalėjo nedaryti įtakos tiek studijų kokybei, tiek mokslinei veiklai, tiek svarbių sprendimų priėmimo procedūros sudėtingumui.

2.2. Lietuvos veterinarijos akademijos teisinio reguliavimo tendencijos

1936 m. birželio 25 d. Ministrų kabineto sprendimu nuo 1936 m. rugsėjo 19 d. Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto Veterinarijos skyriaus pagrindu įsteigama *Veterinarijos akademija*. Veiklos pradžioje akademija nebuvo savarankiška mokyimo įstaiga, visus bendruosius dalykus studentai klausė Vytauto Didžiojo universitete kartu su Medicinos fakulteto studentais, tik gyvulių anatomijos jie mokėsi Valstybinio veterinarijos bakteriologijos instituto Anatomijos skyriuje. Prie akademijos prijungus

31 Žemės ūkio akademijos statutas. *Valstybės žinios*. 1928, Nr. 285-1840. *Lietuvos novelos, supra* note 5, p. 288. Toliau tekste cituojant 1928 m. statutą remiamasi šiuo šaltiniu, skliaustuose nurodomas straipsnio numeris.

32 Žemės ūkio akademijos statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1938, Nr. 620-4404. *Lietuvos valstybės teisės aktai, supra* note 7, p. 355.

Valstybinę veterinarijos bakteriologijos institutą ir 1938 m. liepos 25 d. paskelbus *Veterinarijos akademijos statutą*³³, akademija tapo savarankiška aukštąja mokykla.

Pagal statutą, akademija buvo Žemės ūkio ministro žinioje (3 str.) ir buvo išlaikoma valstybės (4 str.). Veterinarijos akademijos statute numatyta aukštosios mokyklos valdymo struktūra ir institucinės autonomijos apribojimai visiškai atitinka to meto Lietuvos tendencijas. Teisė trejiems metams skirti akademijos rektorių ir prorektorių statute numatyta Respublikos Prezidentui (8 str.), faktiškai rektorius atliko administratoriaus funkciją (valdė akademijos turtą, pirmininkavo akademijos tarybai, sprendė organizacinius ir personalo klausimus (9 str.). Akademijos tarybą sudarė vyresniojo mokslo personalo nariai, Veterinarijos departamento direktorius, Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto atstovas, Serologijos instituto direktorius ir akademijos lektorių išrinkti du atstovai (11 str.).

Galima sakyti, jog akademijos valdyme pirmą kartą Lietuvos aukštojo mokslo istorijoje pasitelkti socialiniai partneriai. Taryba turėjo gana plačius įgaliojimus, tačiau tik keletas jos vykdomų funkcijų pasižymėjo galutinio sprendimo galia, pavyzdžiui, teisė pripažinti veterinarijos mokslo laipsnį arba jo ekvivalentą, teikti veterinarijos daktaro laipsnį, klausytojų priėmimas ir šalinimas, klausytojų mokesčių mokėjimo ir stipendijų teikimo klausimai, diplomų išdavimas, lėšų skirstymas katedroms (13 str.). Tačiau iš tiesų reikšmingus akademijos veiklai klausimus – mokslo personalo pasirinkimas, priėmimas ir atleidimas, reguliamino tvirtinimas, fakultetų ir katedrų steigimas – buvo neįmanomi be Žemės ūkio ministro ar valstybės Prezidento patvirtinimo. Pagal statutą, vyresniojo mokslo personalo narius iš kandidatų, pasiūlytų Tarybos arba Žemės ūkio ministro, skyrė ir atleido Prezidentas, jaunesniojo mokslo personalo narius skyrė ir atleido Žemės ūkio ministras (kandidatus ministrui galėjo siūlyti ir Taryba).

Mokslinis-pedagoginis personalas taip pat buvo varžomas tam tikromis taisyklėmis, pavyzdžiui, etatiniams darbuotojams buvo draudžiama dirbti kitose valstybės, savivaldybės ar privačiose įmonėse. Akivaizdu, jog tokiu būdu darbuotojai, jausdami grėsmę prarasti darbo vietas, iš esmės buvo lengvai paveikiami valstybės administracijos.

Pasminga būtų palyginti visų pagrindinių Lietuvos tarpukario aukštųjų mokyklų teisinio reglamentavimo nuostatas valstybės savarankiško gyvavimo laikotarpio pabaigoje. Struktūrinė šių aukštųjų mokyklų teisinio reguliavimo lyginamoji analizė pateikta 2 priede.

Taigi darytina išvada, jog valstybei artėjant prie politinės nepriklausomybės netekimo, laisvos, valstybinės valdžios nekontroliuojamos akademinės minties ir žodžio devalvacija, studijuojančio jaunimo ir universiteto mokslininkų priešprieša valdančiosios partijos sprendimams universiteto atžvilgiu buvo vienos iš priežasčių, lėmusių universiteto veiklos krizę ir itin formalizuotą teisinį reguliavimą.

33 Veterinarijos akademijos statusas. *Vyriausybės žinios*. 1938, Nr. 616-4359. *Lietuvos valstybės teisės aktai, supra* note 7, p. 356.

Išvados

1. Lietuvos aukštojo mokslo institucijų kūrimui bei veiklos koncepcijai didelę įtaką turėjo to meto Lietuvos istorinė, politinė, ekonominė ir socialinė situacija. Nepaisant aiškaus kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių poreikio jaunoje valstybėje, mokslo atstovų entuziazmo bei visuomenės palaikymo, dėl politinių tarpusavio nesutarimų, sunkios valstybės ekonominės padėties ir sudėtingos krašto tarptautinės situacijos valstybinė aukštoji mokykla Lietuvoje buvo įkurta tik praėjus ketveriems metams po nepriklausomybės atkūrimo.

2. Pirmajam Lietuvos universitetui statutu suteikta plati institucijos valdymo autonomijos teisė skatino kūrybiško ir kokybiško mokslo proceso plėtotę, tačiau vėliau, didėjant politinei įtampai ir valstybinės valdžios institucijoms siekiant panaudoti aukštųjų mokyklų erdvę politiniams tikslams pasiekti, ši autonomija buvo vis labiau ribojama išleidžiant atitinkamus teisės aktus ir keičiant universitetų statusus. Valstybinė valdžia teisiniu reguliavimu laipsniškai bene visiškai apribojo pagrindinius aukštųjų mokyklų veiklos aspektus – institucinį autonominį valdymą, pedagoginio personalo parinkimą, mokslo proceso reguliavimą. Taip buvo iš esmės suvaržyta akademinė laisvė ir transformuota universiteto, kaip savarankiškos, išimtinai visuomeninę ir šviečiamąją misiją atliekančios institucijos, prigimtis.

3. Vienintelis Lietuvos (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo) universitetas išlaikė bent dalinę pirmuoju statutu jam suteiktą plačią autonominę valdymo teisę. Kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų veikla nuo pat pradžių buvo reguliuojama teisės aktais, kurie suteikė teisinį pagrindą valstybės Prezidentui ir atitinkamos srities ministrams spręsti iš esmės aukštųjų mokyklų prerogatyvai priskirtinus, pavyzdžiui, pedagoginių vardų suteikimo, klausimus. Mokslinis darbas yra vienas iš pagrindinių aukštųjų mokyklų funkcijų, tačiau neadekvatus europinėms aukštųjų mokyklų valdymo tradicijoms valstybinės valdžios nustatytas mokslo proceso teisinis reglamentavimas turėjo itin neigiamos įtakos mokslinio darbo plėtočiai Lietuvos aukštosiose mokyklose, mokslinė veikla jose nebuvo vykdoma (išskyrus Vytauto Didžiojo universitetą).

4. Lietuvos aukštųjų mokyklų 1918–1940 m. veiklos patirtis parodė, kad tik socialiai tikslingas aukštojo mokslo institucijų teisinis reglamentavimas, nustatantis institucijoms plačią autonomiją valdymo, pedagoginio personalo, mokslo krypties formavimo srityse, suteikiantis nuo politinių ar ekonominių valstybinės valdžios insinuacijų ir poveikio būdų nepriklausančią akademinę laisvę laiduoja efektyvų ir produktyvų studijų ir mokslo procesą bei visuomeniniais interesais pagrįstą šių įstaigų veiklą.

Literatūra

Aleksandravičius, E.; Almonaitytė-Navickienė, V.; Bučinskytė, I., et al. *Kauno istorijos metraštinis/ Vytauto Didžiojo universitetas*. Kaunas: Spindulys, 2002.

Aleksandravičius, E. (red.). *Vytauto Didžiojo universitetas: mokslas ir visuomenė. 1922–2002*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2002.

- Aleksandravičius, E. *Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva*. Vilnius: Baltos lankos, 1996.
- Aleksandravičius, E. *XIX amžiaus profiliai: studijos ir straipsniai*. Vilnius: Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla, 1993.
- Aleksandravičius, E. *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831–1863 metais: organizaciniai kultūros ugdymo aspektai*. Vilnius: Mokslas, 1989.
- Biržiška, M. *Senasis Vilniaus universitetas: vardų ir veikalų atranka*. Londonas: Nida, 1955.
- Bučinskytė, I. (sud.); Aleksandravičius, E. (ats. red.). *Ateitininkų pėdsakais: ateitininkų federacija išėivijoje 1945–1970 m.: dokumentų rinkinys*. Vilnius: Versus aureus, 2008.
- Bumblauskas, A. (sud.). *Vilniaus universitetas. 1579–1999*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999.
- Bumblauskas, A.; Gudavičius, E.; Šidlauskas, A., et al. *Vilniaus universiteto istorija. 1579–1994*. Vilnius, 1994.
- Čepinskis, J. (sud.). *Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvos katalikų mokslo akademijos 70-metis*. Kaunas: Littera Universitatis Vytauti Magni, 1993.
- Ir dar universiteto reformos reikalu. *Lietuvos žinios*. 1930 m. gegužės 17 d., Nr. 111(3310).
- Lietuvos gyventojai. 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys*. Kaunas, 1923.
- Lietuvos novelos* (sud. Šalkauskis, K.). Kaunas: Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė, 1935.
- Lietuvos universiteto Teisių fakulteto reguliaminas ir mokslo planas*. Kaunas, 1923.
- Lietuvos universitetas. 1922 II 16–1927 II 16. Pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita*. Kaunas, 1927.
- Lietuvos valstybės konstitucijos* (sud. Valančius, K.). Vilnius: Mokslas, 1989.
- Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)*. (reng. Andriulis, V.; Mockevičius, R.; Valeckaitė, V.). Vilnius: Teisės institutas, 1996.
- Machovenko, J.; Maksimaitis, M. *Vilniaus universiteto Teisės fakultetas 1641–2007 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
- Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005.
- Maksimaitis, M. *Lietuvos teisės šaltiniai 1918–1940 metais*. Vilnius: Justitia, 2001.
- Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. Vilnius, 1996.
- Pasikalbėjimas su V. M. Universiteto rektoriumi prof. V. Čepinskiu. *Rytas*. 1929 m. rugsėjo 19 d., Nr. 211 (1660).
- Prie universiteto reformų. *Lietuvos žinios*. 1928 m. rugsėjo 12 d., Nr. 201 (2815).
- Prie universiteto reformų. *Rytas*. 1929 m. rugpjūčio 7 d., Nr. 175 (1624).
- Staliūnas, D. *Valdžia, visuomenė ir aukštasis mokslas Lietuvoje. XIX a. vidury–XX a. pradžia*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1997.
- Vilniaus universitetas amžių sandūroje* (sud. Bikelis, A., et al.). Vilnius: Mokslas, 1982.
- Vilniaus universiteto istorija. 1579–1994*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994.
- Vilniaus universitetas Europoje: praeitis, dabartis, ateitis. 2004 m. rugsėjo 17 d. tarptautinė konferencija, skirta Vilniaus universiteto įkūrimo 425-osioms metinėms*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005.
- Vytauto Didžiojo universiteto įstatymai*. Kaunas: VDU Kanceliarijos leidinys Nr. 4, 1934.
- Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1936, Nr. 499-3468.
- Vytauto Didžiojo universitetas. Atmintis, žmonės ir idėjos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2008.
- Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*. 1935, Nr. 506-3515.
- Vytauto Didžiojo universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*. 1937, Nr. 591-4117.
- Žemaitis, Z.; Lašas, V. *Aukštosios mokyklos kūrimasis ir vystymasis Kaune*. Vilnius: Mintis, 1967.
- Žemės ūkio akademijos pirmojo dešimtmečio apyskaita. 1924–1934*. Kaunas, 1934.
- Žemės ūkio akademijos statutas. *Vyriausybės žinios*. 1924, Nr. 170-1187.

1 priedas

Lietuvos universiteto teisinio reguliavimo raidos tendencijos 1922–1937 m.

Reguliuojama sritis	1922 m. statusas	1930 m. statusas	1937 m. statusas
Fakultetų ir katedrų steigimas	Nauji skyriai ir katedros steigiamos fakultetų sprendimu, panaikinamos katedras įmanoma tik keičiant patį universiteto statutą ir jį patvirtinus seime	Statute nurodyti visi universitete veikiančios fakultetai ir katedros. Naujų katedrų, įsteigtų ne valstybės lėšomis, reikalingumą ir steigimą turėjo patvirtinti Švietimo ministras	Statute nurodyti visi universitete veikiančios fakultetai ir katedros
Mokslinio-pedagoginio personalo parinkimas, skyrimas, atleidimas	Fakultetų tarybos iš kandidatų savarankiškai rinkosi kolektyvo narius (universitetui suteikiamas etatų skaičius reglamentuotas atitinkamais teisės aktais). Atleisdavo fakultetų tarybos	Vyresniojo mokslo personalo (ordinarinių ir ekstraordinarinių profesorių bei docentų) kandidatūras svarstė fakultetų tarybos, o skyrė valstybės Prezidentas. Privatdocentus rinko fakultetų tarybos, jų paskyrimą tvirtino Švietimo ministras. Jaunesnįjį mokslo personalą skyrė universiteto senatas. Jaunesnysis ir pagalbinis mokslinis personalas (prozektoriai, lektoriai, laborantai, asistentai, sodininkai) priimami ir atleidžiami rektoriaus įsakymu. Privatdocentai atleidžiami Švietimo ministro, vyresnysis mokslo personalas – Respublikos Prezidento	Švietimo ministras tvirtino ir atleido fakultetų tarybų išrinktą jaunesnįjį mokslo personalą, Prezidentas – vyresnįjį mokslo personalą. Švietimo ministras galėjo Prezidentui teikti savo kandidatus į vyresnįjį mokslinį personalą bei savo nuožiūra nustatyti kandidatų mokslinę kvalifikaciją. Švietimo ministro pateiktus kandidatus turėjo patvirtinti respublikos Prezidentas. Aukštesnė instancija turėjo teisę rekomenduoti atitinkamai žemesnei instancijai apsvarstyti vieno ar kito asmens atleidimo klausimą

Rektoriaus rinkimas ir atleidimas	Rinko kasmet universiteto Taryba iš ekstraordinariųjų ir ordinarinių profesorių	Trijų metų laikotarpiui rinko universiteto taryba. Rektoriaus ir prorektoriaus kandidatūrą turėjo patvirtinti Respublikos Prezidentas	Rektoriaus kandidatūrą Prezidentui tvirtinti teikė universiteto taryba. Prezidentui du kartus iš eilės kandidato nepatvirtinus, kandidatą į rektorius Prezidentui tvirtinti teikdavo Švietimo ministras
Rektoriaus funkcijos	Atstovavo universitetui, pirmininkavo senatui ir universiteto tarybai, vykdė šių institucijų nutarimus, valdė ir tvarkė universiteto turtą.	Tvirtino ir atleido fakultetų tarybų išrinktą jaunesnįjį ir pagalbinį mokslo personalą. Atstovavo universitetui, pirmininkavo senatui ir universiteto tarybai, vykdė šių institucijų nutarimus, valdė ir tvarkė universiteto turtą.	Atstovavo universitetui, pirmininkavo senatui ir universiteto tarybai, vykdė šių institucijų nutarimus, valdė ir tvarkė universiteto turtą.
Universiteto tarybos sudėtis	Narių skaičius nefiksuotas. Sudarė: visi visateisiai fakultetų tarybų nariai ir garbės profesoriai (juos rinko pati universiteto taryba). Privatdocentai turėjo patariamąjį balsą	Sudėtis ta pati	Sudėtis ta pati
Universiteto tarybos funkcijos	Iš ekstraordinariųjų ir ordinarinių profesorių rinko rektorių metams laiko (kasmet iš kito fakulteto), prorektorius ir universiteto sekretorius	Rinko garbės profesorius ir garbės narius, „peržiūrėjo“ fakultetų tarybų sprendimus, susijusius su administraciniais reikalais ir liečiančiais daugiau nei vieną fakultetą, nustatė studentams vidaus tvarkos taisykles. Net ir tokių sprendimų nuorašai turėjo būti siunčiami Švietimo ministerijai susipažinti	Teikė rektoriaus kandidatūrą tvirtinti Prezidentui
Fakultetų tarybos veikla	Veiklos teisinis pagrindas – fakulteto reguliavimas, tvirtinamas pačios fakulteto Tarybos. Nariai: fakultetų ordinariniai ir ekstraordinariniai profesoriai, docentai ir du jaunesniojo mokslo personalo atstovai. Iš profesorių vieneriems	Sudėtis ta pati. Rinko vyresnįjį bei jaunesnįjį mokslo personalą pristatyti jį senatui ar rektoriui, kurie toliau savo ruožtu šias kandidatūras teikė tvirtinti Švietimo ministrai ir Prezidentui. Rinko kandidatus profesoriaus vardui gauti, pripažindavo mokslinį laipsnį ar jo	Sudėtis ta pati. Rinko iš kandidatų jaunesnįjį ir vyresnįjį mokslo personalą ir teikė atitinkamai Švietimo ministrui ir Prezidentui tvirtinti. Švietimo ministras tvirtino fakultetų tarybų išrinktus dekanus. Ministrui du kartus iš eilės

	metams rinko fakulteto dekaną ir sekretorių	ekvivalentą, teikdavo garbės daktaro laipsnį, rinkdavo studentų kandidatūras stipendijoms gauti, skirstė fakulteto lėšas, sprendė diplomų suteikimo bei kitus fakulteto tiesioginius mokslo proceso klausimus. Iš profesorių trejiems metams rinko dekaną, šio sprendimo nereikėjo įtvirtinti kitame institucijos valdymo organe ar patvirtinti valstybinės valdžios atstovams	nepatvirtinus fakulteto tarybos išrinkto dekaną, savo kandidatą Prezidentui tvirtinti teikė universiteto rektorius
Senato sudėtis	Rektorius, prorektorius, sekretorius ir fakultetų dekanai	Sudėtis ta pati	Sudėtis ta pati
Senato funkcijos	Atliko vykdomosios valdžios funkcijas	Fakultetų tarybų išrinktą mokslo personalą teikė Švietimo ministrui (privatdocentus) ir Prezidentui (ordinarinius ir ekstraordinarinius profesorius ir docentus) skirti ir atleisti. Tvarkė universiteto finansinius reikalus, skirstė lėšas, sprendė stipendijų, studentų pašalinimo klausimus	Fakultetų dekanai, nesutikdami su fakultetų tarybų sprendimais, dėl bet kokio klausimo sprendimo peržiūrėjimo galėjo vienasmeniškai kreiptis į senatą. Senato sprendimas buvo galutinis. Senatas tvirtino fakultetų reguliavimus, taip pat fakultetų tarybų parinktas kandidatūras profesūrai ruošti, sprendė klausimus dėl drausmei nusižengusių klausytojų pašalinimo

2 priedas

2 lentelė. Vytauto Didžiojo universiteto, Žemės ūkio akademijos ir Veterinarijos akademijos teisinio reguliavimo pagrindiniai aspektai 1938 m.

Reguluojama sritis	Vytauto Didžiojo universitetas	Žemės ūkio akademija	Veterinarijos akademija
Fakultetų ir katedrų steigimas	Statute nurodyti visi universitete veikiantys fakultetai ir katedros	Nėra fakultetų, yra trys sekcijos, neturinčios fakultetų juridinių teisių ir autonomijos Dalykų dėstymą ir priskyrimą sekcijoms nustato akademijos taryba ir tvirtina Žemės ūkio ministras	Nėra fakultetų ir katedrų. Akademijos reguliaminą tvirtino Žemės ūkio ministras
Mokslinio-pedagoginio personalo parinkimas, skyrimas, atleidimas	Švietimo ministras tvirtino ir atleido fakultetų tarybų išrinktą jaunesnįjį mokslo personalą, Prezidentas – vyresnįjį mokslo personalą Švietimo ministras galėjo Prezidentui teikti savo kandidatus į vyresnįjį mokslinį personalą bei savo nuožiūra nustatyti kandidatų mokslinę kvalifikaciją Aukštesnė instancija turėjo teisę rekomenduoti atitinkamai žemesnei instancijai apsvarstyti vieno ar kito asmens atleidimo klausimą	Akademijos tarybos teikimu Rektoriui pristato kandidatūrą tvirtina Žemės ūkio ministrui (docentus, lektorių) ir Prezidentui (profesorius). Asistentus, laborantus skiria rektoriui Kol akademijos taryboje nebuvo 5 profesorių, profesorius Prezidentui tvirtinti teikė Žemės ūkio ministras. Etatiniams darbuotojams neleidžiama dirbti kitose įstaigose. Išimtyms daromos tik Žemės ūkio ministro sprendimu	Vyresnįjį mokslo personalą skiria ir atleidžia Prezidentas tarybos arba Žemės ūkio ministro teikimu Jaunesnįjį mokslo personalą skiria ir atleidžia Žemės ūkio ministras savo nuožiūra. Kandidatus į jaunesnįjį mokslo personalą Žemės ūkio ministrui gali teikti ir akademijos taryba Pagalbinį personalą skiria ir atleidžia rektoriui. Kandidatus pasiūlo akademijos taryba
Rektoriaus rinkimas ir atleidimas	Rektoriaus kandidatūrą Prezidentui tvirtinti teikė universiteto taryba. Prezidentui du kartus iš eilės kandidato nepatvirtinus, kandidatą į rektorių Prezidentui tvirtinti teikdavo Švietimo ministras	Penkerių metų kadencijai tvirtino Prezidentas Žemės ūkio ministro teikimu	Rektorių ir prorektorių Žemės ūkio ministro pristatymu skiria Respublikos Prezidentas

Rektoriaus funkcijos	Atstovavo universitetui, pirmininkavo senatui ir universiteto tarybai, vykdė šių institucijų nutarimus, valdė ir tvarkė universiteto turta	Atstovavo akademijai, pirmininkavo senatui ir tarybai, vykdė jos nutarimus, prižiūrėjo paskaitų ir praktikos darbų vykdymą, prižiūrėjo akademijos turta, pristatė Žemės ūkio ministrui tarybos posėdžių protokolus	Atstovauja akademijai, valdo ir tvarko turta, pirmininkauja tarybai, vykdo jos nutarimus, pristato tarybos protokolus Žemės ūkio ministrui, stebi personalo darba, atsakingas už tvarkos laikymąsi
Universiteto/ akademijos tarybos sudėtis	Narių skaičius nefiksuotas. Sudarė: visi visateisiai fakultetų tarybų nariai ir garbės profesorai (juos rinko pati universiteto taryba). Privatdocentai turėjo patariamąjį balsą	Nariai: visi aukštosios mokyklos profesorai ir docentai	Nariai: vyresniojo mokslo personalo nariai, Veterinarijos departamento direktorius, Vytauto Didžiojo universiteto medicinos fakulteto atstovas, Serologijos instituto direktorius, akademijos lektorių išrinkti du atstovai
Universiteto/ akademijos tarybos funkcijos	Teikė rektoriaus kandidatūrą tvirtinti Prezidentui	Kviečia kandidatus į profesorius dėstyti ir pristato juos rektoriui Visi tarybos nutarimai, sprendimai bet kuriais klausimais, posėdžių protokolai turėjo būti siunčiamu Žemės ūkio ministrui susipažinti Kol akademijos taryboje nebuvo 5 profesorių, profesorius Prezidentui tvirtinti teikė Žemės ūkio ministras. Todėl taryba tik 1927–1928 m. teikė kandidatus Prezidentui	Rengia reguliavimo projektą, renka mokslo personalo kandidatūras, pripažino veterinarijos mokslo laipsnį arba jo ekvivalentą, teikė veterinarijos daktaro laipsnį, nustatė mokslo planus, priėmė ir šalino klausytojus, sprendė klausytojų mokesčių mokėjimo ir stipendijų teikimo, diplomų išdavimo, lėšų skirstymo katedroms klausimus Tarybos nutarimus svarbiais klausimais (sąvoka niekur neapibrėžta) privalėjo tvirtinti Žemės ūkio ministras.

Fakultetų tarybos veikla	<p>Nariai: fakultetų ordinariniai ir ekstraordinariniai profesoriai, docentai ir du jaunesniojo mokslo personalo atstovai</p> <p>Rinko iš kandidatų jaunesnįjį ir vyresnįjį mokslo personalą ir teikė atitinkamai Švietimo ministrui ir Prezidentui tvirtinti</p> <p>Švietimo ministras tvirtino fakultetų tarybų išrinktus dekanus. Ministrui du kartus iš eilės nepatvirtinus fakulteto tarybos išrinkto dekaną, savo kandidatą Prezidentui tvirtinti teikė universiteto rektorius</p>	Nėra fakultetų	Nėra fakultetų
Senato sudėtis	Rektorius, prorektorius, sekretorius ir fakultetų dekanai	Nėra senato	Nėra senato
Senato funkcijos	<p>Fakultetų dekanai, nesutikdami su fakultetų tarybų sprendimais, dėl bet kokio klausimo sprendimo peržiūrėjimo galėjo vienasmeniškai kreiptis į senatą. Senato sprendimas buvo galutinis</p> <p>Senatas tvirtino fakultetų reguliarius, taip pat fakultetų tarybų parinktas kandidatūras profesūrai ruošti, sprendė klausimus dėl drausmės nusižengusių klausytojų pašalinimo</p>	Nėra senato	Nėra senato

LEGAL REGULATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN LITHUANIA IN 1918–1940

Aurelija Pūraitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The evolution of the legal regulation of Lithuanian higher education systems was a difficult process closely connected with other social, economical, political, historical dimensions of the development of the state itself. The understanding of the characteristics and principles of higher education development, the analysis of possible perverse provisions in the legal regulation of the higher education system enables better interpretation of the historical and political aspects of legal regulation as well as forms the guidelines for future perspectives of development in the field of state regulation measures. A presumption that retrospective tendencies necessarily have an impact on the present status quo of the whole system of higher education and specifically on its legal regulation is made in the present article. The evaluation of those tendencies allows a better recognition of the specific characteristics of the contemporary higher education system and helps reveal the possible causes of legal regulation dysfunctions in the system of higher education.*

Therefore, in the present article, the conditions of the establishment and activities of the institutions of higher education are revealed, the impact of the historical context on the legal regulation of the whole higher education system and separate higher education institutions is evaluated. The object of the research is the legal regulation of the interwar Lithuania's higher education institutions. It should be noted that not all institutions considered as having the status of high schools were selected for the research. For the achievement of the purposes of the research, only those high schools the legal status and principles of the activities of which correspond to the requirements attributed to the classical higher education institutions were chosen (The Lithuania's University, The Academy of Agriculture, The Academy of Veterinary).

The aim of this research was to analyse the legal regulation of the selected higher education institutions in Lithuania in the period of 1918–1940 and to disclose the political and historical context and its impact on the legal regulation. For this purpose, the legal documents regulating the activities of high schools were examined. Also, further tasks were set: to identify the prevailing governance concepts of higher education institutions, to disclose the grounds for choosing the specific concept and to evaluate the corresponding governance concept; to estimate the impact of state government on the legal regulation of higher education system.

Keywords: *institution of higher education, legal regulation, the autonomy of high school.*

Aurelija Pūraitė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė; Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: aukštojo mokslo teisinis reguliavimas, administracinė teisė, žmogaus teisių apsauga.

Aurelija Pūraitė, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law, lecturer; Faculty of Law, Department of Administrative Law and Process, doctoral student. Research interests: legal regulation of higher education institutions, administrative law, the protection of human rights.